

REVIEW: LAJOS BALÁZS, AMIKOR AZ EMBER NINCS ES EZEN A VILÁGON

Katalin LAJOS

Universitatea Sapientia din Miercurea Ciuc, Facultatea de Științe Economice, Socio-Umane și Inginerești
Sapientia Hungarian University of Transylvania from Miercurea Ciuc,
Faculty of Economics, Socio-Human Sciences and Engineering
Personal e-mail: lajoskatalin@uni.sapientia.ro

REVIEW: LAJOS BALÁZS. WHAT MAKES YOU FEEL OUT OF THIS WORLD. SEXUAL CULTURE AND MORALITY AMONG PEASANTS

Abstract: The book of Lajos Balázs entitled *What makes you feel out of this world. Sexual culture and morality among peasants* (Pallas-Akadémia, 2009, 704 pag.) written in Hungarian is an ethnographic survey, a real monography of the topic of sexuality and sexual morality in a village of Eastern Transylvania, Csíkszentdomokos (Sândominic). The topic of the book on the one hand is part of various scientific fields (sociology, sexual-psychology, folkloristics etc.), but it is still a taboo in Romanian culture and it is recently also subject of a public debate about the necessity of sexual education in Romanian schools. On the other hand, there is no other work which tackles with the specific tools of ethnography this topic in such a depth, so it can be considered a really important achievement in the field worth to be translated at least in Romanian.

Keywords: Lajos Balázs, ethnography, sexual culture, sexual morality, in-depth interview

Citation suggestion: Lajos, Katalin. "REVIEW: Lajos Balázs, Amikor az ember nincs es ezen a világon." *Transilvania*, no. 11-12 (2020): 146-149. <https://doi.org/10.51391/trva.2020.12.19>.

Cartea *Când omul este în al șaptelea cer. Cultura și morala sexuală țărănească* (Editura Pallas-Akadémia, Miercurea Ciuc, 2009, 704 pag.) este o monografie a vieții și moralei sexuale țărănești dintr-un sat din estul Transilvaniei, Sândominic – Csíkszentdomokos. Lucrarea scrisă în limba maghiară impresionează nu numai prin volumul său, ci și datorită faptului că abordează prin mijloacele specifice ale etnografiei un subiect încă tabu, atât în discursul public, cât și în discursul științelor culturii (maghiare, române și chiar europene). Deși nu este o apariție editorială recentă, merită a fi pusă în lumina reflectoarelor din mai multe puncte de vedere: este o abordare și o analiză amănunțită și inedită a aspectelor vieții sexuale țărănești dintr-o comună secuiască, meticulozitatea cu care a fost realizată făcând din ea o lucrare de bază pentru înțelegerea fenomenelor, atitudinilor, mentalităților, experiențelor și practicilor legate de sexualitate în comunitățile rurale. Caracterul local al cercetării nu împiedică, ci chiar facilitează formularea unor concluzii generale privind acest segment al vieții. Volumul prezentat aici este o „încoronare” a efortului științific al profesorului și cercetătorului Lajos Balázs, care studiază cultura populară – în speță marile rituri de trecere în satul Sândominic – încă din 1973. Ars poetica profesională l-a îndrumat să revele „oceanul din picătura de apă”, adică legitățile generale ale culturii reflectate prin cultura specifică a unei localități cu 6678 de locuitori, majoritar maghiari, situate la poalele Hășmașului Mare din județul Harghita.²

Volumul *Când omul este în al șaptelea cer. Cultura și morala sexuală țărănească* este rodul revelației că toate cele trei mari

rituri de treceri din viața țărănească au strânsă legătură cu sexualitatea, impulsul biologic al omului transformându-se în cultură, devenind astfel un subiect de analiză al etnografiei. Cercetarea care pornise inițial ca un fel de experiment în anul 1985, a continuat timp de 15 ani printr-o cercetare pe teren cu o metodologie și un aparat științific atent elaborate, cartea de față fiind rodul analizei acestui material.

După cum formulează autorul în rezumatul în limba română al volumului, el consideră că în cercetările anterioare din literatura de specialitate privind riturile de trecere s-a neglijat „liantul” momentelor de trecere, și anume al „acelei substanțe spirituale, morale, psihice și faptice care umple intervalele între cei trei piloni ai vieții individului și totodată face ca aceștia să-și îndeplinească misiunea și funcția socială în viața colectivităților rurale. (...) Or intervalele de timp și fapte între marile momente ale trecerii sunt umplute și legate de factori ca iubirea și ura, pasiunea, atracții și refuzuri, interese, sentimente, instincte – adică porniri sufletești și sincere, și calculate și instinctuale care în societățile țărănești nu sunt deloc în afara culturii tradiționale.”³

Printr-o cercetare extinsă pe mai multe decenii, cu ajutorul a 35 de subiecți atent aleși (dintre care 65% sunt femei între 40-80 de ani), prin dialoguri de 45-50 de ore cu fiecare subiect în parte, autorul a reușit să releve aspecte culturale ale tematicii care exced abordarea celorlalte științe ale culturii. Metoda de bază a cercetării este interviul în profunzime, întrebările abordate (2120 la număr) pe parcursul acestor dialoguri și răspunsurile interlocutorilor apar în volum grupate potrivit logicii interne

a cărții. Nu trebuie să uităm că succesul acestei cercetări, care atinge cele mai intime laturi ale existenței umane, a fost posibil numai datorită relației de încredere, cunoașterii reciproce profunde între cercetător și partener de dialog, relație ce s-a bazat pe decenii de „conlucrare” pe marginea fenomenelor marilor treceri din viața umană din cultura populară. Autorul afirmă că subiectul sexualității și al eroticii în localitatea studiată provoacă atitudini ambivalente. Pe de o parte, cuvintele de ordine în abordarea țărănească a tematicii sexualității sunt rușinea (de exemplu, menstruația este denumită „floarea rușinii”), teama și tăcerea; pe de altă parte, persoanele intervievate afirmă că nu există niciun alt subiect despre care să se vorbească atât de mult (ocaziile de muncă colectivă, chefurile legate de diferite evenimente sau obiceiuri sunt tot atâtea oportunități pentru a vorbi despre acest subiect mai în glumă, mai în serios).

Pentru cititor, această carte este o adevărată călătorie inițiată în atitudinile și experiențele legate de sexualitate în lumea rurală, cu posibilități de formulare a unor întrebări și concluzii privind existența (sau lipsa) educației sexuale în familie, existența (sau lipsa) dragostei în alegerea partenerului de viață, existența (sau lipsa) egalității de gen, existența (sau lipsa) conștientizării abuzului de diferite feluri în familie. Astfel, poate constitui și o bază științifică importantă pentru argumentarea necesității educației sanitare și sexuale în școli. Deși este un studiu condus într-o localitate de etnie maghiară, multe dintre fenomenele prezentate pot fi valabile și pentru colectivitățile rurale românești. Emese Petrik, un recenzor al cărții afirmă că „această antologie a unor confesiuni personale poate fi considerată un fel de catharsis colectiv: pe planul recunoașterii și al expresiei au ieșit la lumină remușcări, rușini, secrete suprimate în subconștient timp de mai mult de jumătate de secol.”⁴

Volumul este compus din 23 de capitole, fiecare cu subcapitole care detaliază variate aspecte ale temei propuse în capitol. Tipul de text dominant în volum este cel al intervievaților, aprecierile, povestirile acestora fiind grupate în funcție de tema capitolului, iar întrebările puse de către cercetător sunt și ele grupate la începutul subcapitolelor. Această abordare este una conștient asumată de către autor care dorește ca vocea dominantă a cărții să fie cea a subiecților, analiza teoretică rezumându-se la introducerea capitolelor și la interpretările, referințele științifice acolo unde era necesar. Astfel, textul cărții comportă și o valoare estetică prin dialectul și modul de exprimare inedit al persoanelor intervievate, și constituie, totodată, o dificultate dar și o provocare pentru oricare încercare de traducere a sa, necesitând în mare măsură traducere literară.

Introducerea (pp. 7-22) este un capitol cu un caracter teoretic dominant, face o incursiune în motivațiile operei, în literatura de specialitate etnografică maghiară din prima parte a secolului al XX-lea, apoi de la începutul anilor 80, care atenționează asupra lipsurilor constatate în cercetarea vieții de dragoste a țărănimii. Balázs afirmă că cercetările ulterioare din domeniu nu reușesc să umple golurile menționate în aceste critici: se analizează erotica țărănească în diferite domenii ale culturii populare îndeosebi din punct de vedere estetic, însă nu se oferă o imagine de ansamblu asupra totalității vieții sexuale țărănești. Noutatea cercetării și implicit a volumului lui Lajos Balázs constă în faptul

că materialul pe care se bazează analiza nu este una indirectă, ci, prin fragmentele dialogurilor purtate cu subiecții, oferă o abordare directă, realistă, neidealizată a culturii și moralei vieții sexuale țărănești.

În introducerea se formulează întrebarea dacă este sau nu importantă cunoașterea culturii sexuale a unei comunități în secolul al XXI-lea când există ramuri specializate ale științelor care se ocupă de studierea sexualității. Concluzia autorului este că în pofida schimbărilor medicale și tehnice prezente și în acest domeniu al vieții, cultura și morala sexuală țărănească-rurală prezervă cunoștințe, practici, atitudini și mentalități tradiționale care în anumite perioade de criză reactivează (astfel de perioadă a fost cea ceaușistă cu legea ce interzicea avortul, iar în prezent un astfel de element de constrângere este lipsa accesului la medic din cauza prețului mare al serviciilor medicale particulare, lipsa din ce în ce mai acută a medicilor în zonele rurale și lipsa de informații). Autorul argumentează că sexualitatea este un veritabil sistem cultural în cazul culturii populare „...deoarece este un sistem mental, psihic și pragmatic complex: o țesătură a instinctelor, a dorințelor, a tacticilor și a strategiilor care trebuie însușită, câteodată poate mai mult decât orice altceva. (...) Această cultură oferă o incursiune specifică în secretele atent ascunse și totuși arhicunoscute a sferei intime umane/țărănești – dragoste, erotică, viață sexuală –, iar această cultură nu este modelată de lumea generalizatoare a manualelor și a lucrărilor de specialitate puțin sau deloc studiate de către țărani. Sfera intimă cercetată este determinată de biserică, de societate, de economie, de tradiții: este determinată de cultura țărănească, de experiența de viață, de spiritualitatea și de imaginea asupra vieții țărănimii.”⁵

Cele 23 de capitole discută problematica sexualității începând din copilărie, trecând prin perioada pubertății, a începuturilor vieții sexuale a tinerilor adulți, viața sexuală premaritală și consecințele acesteia atât pe plan moral, cât și din punctul de vedere al întemeierii noii familii. Capitole distincte discută experiențele, interpretările privind noaptea nunții, viața sexuală ca parte a mariajului, frecvența și calitatea contactelor sexuale în căsnicie, conflictele legate de viața sexuală, perioada amurgului vieții sexuale. Începând din capitolul al 10-lea se analizează teme ca dragostea, igiena și normele sanitare ale vieții sexuale pe perioada menstruației și a actului sexual, metodele și substanțele afrodisiace, problemele vieții sexuale pe perioada gravidității, metodele de contracepție și de avort, zbaterea pentru a avea copii, relațiile controversate între femeie și bărbat privind egalitatea între sexe, aprecierile privind organele genitale. Ultimele capitole prezintă obiceiurile și credințele legate de prezicerea viitorului soț, credințele legate de erotică, fenomenele deviate (bigamie, incest, homosexualitate, sodomie, masturbare, fata bătrână, concubinajul, copilul din flori) și judecarea acestora în colectivitate. Un capitol de o atmosferă aparte este cel de-al 21-lea capitol, care prezintă un obicei erotic al cuplurilor căsătorite care dețineau oi, denumită „rostogolirea”. Toate aspectele discutate sunt atent așezate în contextul economic, politic, cultural al perioadelor la care se referă povestirile și confesiunile interlocutorilor. Ultimele două capitole atrag atenția asupra discursului metaforic legat de erotică, capitolul al 23-lea fiind un dicționar dialectal al cuvintelor, expresiilor și frazemelor legate de viața sexuală.

Această succintă prezentare a conținutului volumului poate doar sugera bogăția de idei prezentată în carte. Dat fiind subiectul numărului tematic în care propun această recenzie, în speță starea studiilor de gen în România, consider că ar fi utilă prezentarea pe scurt a capitolului al 16-lea (pp. 527-572), care discută problematica relațiilor între bărbat și femeie. Titlul capitolului este: *Bărbat-femeie*, și în 50 de pagini care cuprind zece subcapitole abordează probleme legate de rolurile sociale ale bărbatului și femeii, și consecințele mentalității țărănești privind acest aspect. Desigur, și în celelalte capitole această relație este filonul de aur care guvernează textele, sexualitatea și erotica neputând fi separate de relația dintre cele două sexe. Autorul pornește de la ideea că, în sensul larg al cuvântului, cultura influențează atât cultura și morala sexuală, cât și rolurile sociale de bărbat și femeie, iar în cazul culturii țărănești individul este constrâns de legile intrinsece ale societății locale la conformare, la respectarea cu strictețe a acestor norme. Titlurile celor zece subcapitole sugerează subiectele abordate: 16.1. *Recăderea în păcatul originar*, 16.2. *Ce este permis unuia, ce nu este permis celuilalt?*, 16.3. *Despre situația egalității sexuale țărănești*, 16.4. *Pentru cine este rușine și pentru cine nu?*, 16.5. *Dorință, excitare, practică*, 16.6. *Diferențe erotice*, 16.7. *Remușcări din cauza adulterelor*, 16.8. *Cine este fidel?*, 16.9. *De ce primește bătaie femeia?*, 16.10. *Virginitatea ca mijloc de șantaj*. Confesiunile interviuților oferă un tablou al profunde inegalități între sexe, inegalitate acceptată cu un gust amar de către femei ca un dat inevitabil care își pune amprenta asupra tuturor aspectelor vieții în general și asupra vieții sexuale în particular, și înainte și după căsătorie.

Tratez aici mai pe larg primele trei subcapitole. Primul subcapitol, *Recăderea în păcatul originar*, abordează diferența de atitudine față de sexualitatea bărbatului și cea a femeii. Pornind de la actul facerii omului din Biblie și a căderii în păcat, autorul subliniază că față de fetele nemăritate și față de femei în general este valabil un sistem mult mai restrictiv de norme în ceea ce privește „gustarea fructului interzis” decât în cazul bărbaților. Baza acestei diferențe este existența sau lipsa virginității, a purității. Pe când, în cazul bărbaților, virginitatea nu constituie o valoare, și se consideră că este în natura lucrurilor ca bărbații să-și încerce norocul pe plan sexual chiar și înainte de căsătorie, în cazul femeilor virginitatea are o valoare extraordinară și pierderea ei înaintea căsătoriei aduce o judecată aspră și consecințe grave din partea comunității (excluderea din viața socială a tinerilor, îngreunarea găsirii unui soț potrivit, interdicții privind purtarea rochiei albe de mireasă etc.).

Al doilea subcapitol, *Ce este permis pentru unul și nu este permis pentru celălalt?*, discută atribuțiile și așteptările legate de rolurile sociale ale bărbatului și ale femeii, ce atribute ar trebui să posedă femeia din perspectiva bărbaților (căldură, duioșenie, îngăduință, subordonare față de bărbat, liniștită și retrasă, din punct de vedere fizic să fie mai bine făcută, cu forme voluptuoase etc.), și viceversa, cum ar trebui să fie bărbatul din perspectiva femeii (să aibă minte mai ageră decât femeia, să nu-i permită orice femeii, să fie dominant în familie). O imagine plastică a femeii care nu-și acceptă rolul de subordonat este în traducere directă „să nu te urci pe pomul de castraveți”, adică să nu te încrezi și să nu-i urci în capul soțului, sancțiunea acestui comportament fiind adesea

bătaia din partea soțului, sau disprețul comunității față de soțul considerat prea blând și slab.

Al treilea subcapitol, *Situația egalității sexuale în cazul culturii țărănești*, arată că pentru majoritatea interlocutorilor de sex feminin inexistența egalității pare să fie firească. La întrebările „*Este egal bărbatul cu femeia? Care este mai presus? Cine consideră că este așa și de ce?*” primul subiect, femeie de 69 de ani, oferă un răspuns contradictoriu: „Eu cred că ar trebui să fie. Dacă ei se înțeleg reciproc, trăiesc și muncesc iubindu-se și apreciindu-se, aceștia sunt egali. Cei care îmbătrânesc frumos împreună. În caz de boală și în muncă se susțin reciproc, se iubesc. Aceștia chiar sunt egali. Dar acolo unde unul trage în altă direcție, și femeia și bărbatul umblă în direcții diferite, acolo vai și amar! Sunt și cazuri unde și în muncă, și în treabă conduce femeia, ea dă direcția. Aici nu mai e egalitate.”⁶

În concluzie, putem afirma că volumul lui Lajos Balázs invită cititorul la o lectură care oferă o incursiune în felul în care cultura populară în acest spațiu a gestionat aceasta temă secole la rând, și un bogat material textual privind cele mai intime aspecte ale vieții și moralei sexuale țărănești. Oferă, totodată, și subiecte de meditație asupra unor teme de mare actualitate: cum îndeplinește familia rolul de pregătire pentru viața sexuală, cum se realizează educația sanitară în familiile rurale, cât de acceptat este abuzul fizic și sexual asupra femeii în această lume tradițională. Aceste date etnografice din secolul al XX-lea dintr-o comună privind experiențele, aprecierile, judecățile, practicile, relațiile legate de viața sexuală ar putea fi valorificate în cercetarea științifică a subiectului în secolul al XXI-lea pentru a fi capabili să înțelegem fenomenele legate de domeniu astfel încât deciziile în politicile publice să fie luate în cunoștință de cauză. Consider că profunzimea lucrării, la care contribuie aspectele prezentate mai sus, susțin necesitatea traducerii ei în limba română și/sau în limba engleză. Ca încheiere, atrag atenția asupra faptului că, inspirat din acest volum și cu consultarea profesorului Balázs, în 2013 s-a realizat filmul documentar *Szerelmpatak* [Șuvoiul dragostei], regizat și produs de Ágnes Sós, iar personajele care apar în film au fost intervievate la origine de către dl. Balázs. O altă apariție editorială recentă inspirată de această cercetare este cartea lui Lajos Balázs, *Cérna és tú. A paraszti világ szerelmi épsza. (Ață și ac. Epopeea vieții de dragoste a lumii țărănești)* (Editura Gutenberg, Miercurea-Ciuc, 2020), care este o transpunere beletristică a subiectului.

Note:

1. Traducerile din prezenta recenzie din textele și studiile din limba maghiară sunt realizate de către autor (L. K.).
2. Rezultatul acestor cercetări longitudinale sunt prezentate în trei volume: Balázs, *Az én első*, 1994, 431 pg., *Menj ki én lelke*, 1995, 284 pg., respectiv *Szeretet fogott el a gyermek iránt*, 1999, 392 pg.
3. Balázs, *Amikor az ember*, 701.
4. Petrik, *A nemes érzelmek*, 205.
5. Balázs, *Amikor az ember*, 20.
6. Balázs, *Amikor az ember*, 535.
7. Sós, Szerelmpatak. Accesul liber la acest film: <https://www.youtube.com/watch?v=4v3upk2KuZo>

Bibliography:

- Balázs, Lajos. *Az én első tisztességes napom. Párválásztás és lakodalom Csíkszentdomokoson* [My first honourable day. The Wedding in Sândominic]. Bucharest: Kriterion, 1994.
- Balázs, Lajos. *Menj ki én lelkem a testből. Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson* [Leave, my soul, my body. Funeral rites in Sândominic]. Miercurea-Ciuc: Editura Pallas Akadémia, 1995.
- Balázs, Lajos. *Szeretet fogott el a gyermek iránt. A születés szokásvilága Csíkszentdomokoson* [I was overwhelmed by the wish for a child. Costumes linked to birth giving in Sândominic]. Miercurea-Ciuc: Editura Pallas Akadémia, 1999.
- Balázs, Lajos. *Amikor az ember nincs es ezen a világon. Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson* [What makes you feel out of this world. Sexual culture and morality among peasants]. Miercurea-Ciuc: Editura Pallas Akadémia, 2009.
- Balázs, Lajos. *Cérna és tű. A paraszti világ szerelmi eposza* [Thread and needle. The epos of peasants lovelife]. Miercurea-Ciuc: Editura Gutenberg, 2020.
- Petrik, Emese. "A nemes érzelmek belső holdudvara. [Haloul interior al sentimentelor nobile, In the Inner Halo of Noble Feelings". *Létünk*. Vol. 42. (2011): 1. 201-207. http://epa.oszk.hu/00900/00997/00016/pdf/EPA00997_Letunk_2011_01_201-207.pdf
- Szerlempatak* [Stream of Love]. Director and Producer: Sós Ágnes. 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=4v3upk2KuZo>